

ปัญหาของโรคพยาธิเม็ดสาของสุกรในประเทศไทย

PROBLEMS OF PORCINE OYSTICERBCOSIS IN THAILAND

โดย

รำพึง คิสสะมาน

คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

โรคพยาธิเม็ดสาของสุกร (Procine Cysticercosis) เป็นโรคพยาธิของสุกรที่มีพยาธิเม็ดสา (Cysticercus Cellulosae หรือ Pork Measles) อยู่ตามกล้ามเนื้อและอวัยวะต่าง ๆ ลักษณะของพยาธิเม็ดสาเป็นถุงเล็ก ๆ สีขาวขุ่น ถ้าในขนาดที่โตเต็มที่จะมีความยาว 6-9 มม. กว้าง 5 มม. โดยปกติเราจะพบในขนาดเท่าหัวเข็มหมุด หรือขนาดเม็ดข้าวสาร ภายในถุงจะมีของเหลวและผนังด้านหนึ่งของถุงจะเห็นเป็นจุดขาวทึบซึ่งเป็นหัว (Scolex) ของพยาธิตัวโตตัวอ่อนที่หว่าเข้ามาในถุงโดยแท้จริงแล้ว พยาธิเม็ดสาของสุกรคือตัวอ่อนของพยาธิตัวโตตัวหมู (Pork Tapeworm or *Taenia solium*) ของคนนั่นเอง การที่สุกรเป็นโรคพยาธิเม็ดสาในประเทศไทยได้เป็นเครื่องขึงสภาพการเกษตร และการสาธารณสุขยังพัฒนาไม่ได้ผลตามเจตจำนง ทั้งแสดงว่าประชาชนยังคงเป็นพยาธิตัวโต (*Taenia solium*) และนิยมการรับประทานอาหารที่ทำจากเนื้อสุกรหรือผลิตภัณฑ์จากเนื้อสุกร เช่น แฮม ลูกชิ้น ไส้กรอกในสภาพดิบ ๆ สุก ๆ

การแพร่ทางภูมิศาสตร์ ตามรายงานสุขภาพสัตว์ประจำปี ค.ศ. 1968 ของ FAO/W.H.O./O.I.E. ได้รายงานประเทศที่ไม่มีโรคพยาธิเม็ดสาของสุกรโดยได้ทำการกำจัดไปแล้ว คือ อเมริกา คานาดา อังกฤษ ไอร์แลนด์ เนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ค และส่วนประเทศที่มีโรคคนน้อยมากเกือบจะไม่มียังคือ เยอรมัน อิตาลี สวีเดน สำหรับ

ในทวีปเอเชียประเทศที่ยังมีโรคนี้อยู่ คือ อิหร่าน อินเดีย ปากีสถาน พม่า ไทย ลาว เวียดนาม ฟิลิปปินส์ ญี่ปุ่น และจีน (แผ่นดินใหญ่) นอกจากนี้โรคนี้ยังมีกระจายทั่วไปในแอฟริกาและอเมริกาใต้

อุบัติการ (Incidence) ตามรายงานของการประชุมการผลิตและโรคสุกรของประเทศในภาคตะวันออกไกล จัดโดย F.A.O. ที่นครหลวงฯ เมื่อ พ.ศ. 2510 นั้น ผู้แทนที่เข้าประชุมได้รายงานภาวะของโรคพยาธิเม็ดสาคูของสุกรไว้ดังนี้ ประเทศอินเดียไม่มีรายงานสถิติตัวเลขที่แน่นอน ฟิลิปปินส์มีประมาณ 0.2 เปอร์เซ็นต์ ย็องกงประมาณ 0.5 เปอร์เซ็นต์ สิงคโปร์จะตรวจพบเฉพาะในสุกรที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ สำหรับไต้หวันแจ้งว่าตรวจไม่พบพยาธิเม็ดสาคูของสุกรมาประมาณ 15 ปีแล้ว สำหรับประเทศไทยจากสถิติสุกรที่ฆ่าที่โรงฆ่าสัตว์พระโขนง ระหว่าง พ.ศ. 2507—2510 ตรวจพบพยาธิเม็ดสาคูโดยเฉลี่ย 2.57 เปอร์เซ็นต์ (ดูรายละเอียดตาราง 1) สำหรับในประเทศลาตินอเมริกานั้น ได้มีการสำรวจสุกรที่ฆ่าในนครใหญ่ของ 6 ประเทศ คือ คอสตาริกา เอลซาลวาดอร์ กัวติมาลา ฮอนดูราส นิการากัว และปานามา พบเป็นโรคพยาธิเม็ดสาคูโดยเฉลี่ย 2.18 เปอร์เซ็นต์ (Craig and Faust 1970) นอกจากนี้ยังมีรายงานที่น่าสนใจจากแอฟริกาใต้ คือการตรวจสุกรที่ฆ่า ณ โรงฆ่าสัตว์ 121 แห่งในแอฟริกาใต้ ในระยะ 6 ปี พบสุกรเป็นพยาธิเม็ดสาคูโดยเฉลี่ย 1.49 เปอร์เซ็นต์ (Vester, 1965)

ความเกี่ยวกันระหว่างพยาธิเม็ดสาคูของสุกรและพยาธิตัวตืดหมูของคนนั้น ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าพยาธิเม็ดสาคูของสุกรเป็นตัวอ่อนของพยาธิตัวตืดหมูของคน การที่สุกรจะเป็นพยาธิเม็ดสาคูได้มีอยู่ทางเดียว คือต้องกินไข่พยาธิหรือปล้องสุกของพยาธิตัวตืดหมูของคน ซึ่งโดยมากเกิดจากสุกรกินอุจจาระของคนที่เป็นพยาธิตัวตืดหมู ภายหลังที่สุกรกินไข่พยาธิเข้าไปแล้วประมาณ 3 อาทิตย์ เราจะพบพยาธิเม็ดสาคู (*Cysticercus Cellulosae*) ตามกล้ามเนื้อและอวัยวะต่าง ๆ ภายหลังประมาณ 8 อาทิตย์ ก็จะมีเจริญเป็นระยะติดต่อกัน (Infective Stage) เมื่อคนรับประทานอาหารที่ทำจากเนื้อสุกรที่มีพยาธิเม็ดสาคูติด ๆ สุก ๆ เข้าไปก็ทำให้เป็นพยาธิตัวตืดหมูในลำไส้และเป็นพยาธิตัวแก่ในเวลาประมาณ 8—12 อาทิตย์ กล่าวกันว่าพยาธิตัวตืดคนอยู่ได้นานกว่า 10 ปี

ในบางกรณีคนอาจเป็นพยาธิเม็ดสาคร เช่นเดียวกับสุกรโดยการรับประทานผัก
 หรือนาหมื่น ไข่พยาธิตัวตัวคหุเข้า ไป หรืออาจติดพยาธิของตัวเองโดยในบางคราว
 อาจอ่อนเอาปล้องสุกหรือไข่ของพยาธิ **Taenia selium** เข้าไปในกระเพาะ ในตอนนั้น
 คนที่ทำหน้าที่เป็นโฮสต์กึ่งกลางเช่นเดียวกับสุกร โรคพยาธิเม็ดสาครของคน (Human
 Cysticercosis) เราจะพบพยาธิเม็ดสาครตามใต้ผิวหนังของอวัยวะต่าง ๆ เช่นที่แขน คอ
 หน้าอก และที่ร้ายแรงคืออาจจะเกิดคนที่สมอง ซึ่งจะทำให้ผู้ป่วยมีอาการปวดศีรษะมาก
 มีอาการทางจิตและมีอาการของลมบ้าหมู ซึ่งจะตายในที่สุด ในระยะ 10 ปีที่แล้วมานี้ ได้มี
 รายงานเกี่ยวกับโรคนี้จากโรงพยาบาลหลายแห่ง ทั้งในนครหลวง ฯ และต่างจังหวัด หทัย
 ขิลาสม์ และ ศรีสมบุรณ์ อินทรวสุ (พ.ศ. 2505) ตรวจพบ (Cerebral Cysticercosis)
 ในสมองของผู้ถึงแก่กรรมที่มีอาการลมชัก 4 ราย ที่โรงพยาบาลสมเด็จพระยา ศรีวัฒนา
 ขิลาสม์ (พ.ศ. 2509) รายงานการตรวจพบพยาธิเม็ดสาครตามผิวหนัง (Subcutaneous
 Cysticercosis) รวม 20 ราย ระหว่าง พ.ศ. 2504—2508 ที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า
 พวิ พันธุ์คณินท์จากรุญ และ พระยุดธ วิริยะสุต (พ.ศ. 2509) รายงานการตรวจพบพยาธิ
 เม็ดสาครตามผิวหนัง 10 ราย และที่สมอง 3 ราย ที่โรงพยาบาลนครเชียงใหม่ ระหว่าง
 2506 ถึง 2509 มีประวัติผู้ตายชอบกินแห่นมอยู่ด้วย 1 ราย นอกจากนั้นการตรวจพบขณะนี้
 เป็นพยาธิเม็ดสาครโดยทั่วไปทั้งที่สมองและอวัยวะอื่น ๆ (รำพึง ดิสสะมาน จิตต์ อนุกุล
 ประภาส จิตรกร พ.ศ. 2503) และ Cadigan et la. (1967) พบขณะนี้พยาธิเม็ดสาคร
 ตามธรรมชาติและทดลองพบว่าขณะนี้โฮสต์ของพยาธิ **Taenia Solium** ด้วย จึงพอจะ
 ยืนยันได้ว่าคงจะมีผู้ป่วยเป็นพยาธิ **Taenia solium** อยู่ในนครหลวงกรุงเทพธนบุรี และ
 ต่างจังหวัดพอสมควร แต่ปรากฏว่าตามโรงพยาบาลต่าง ๆ ตรวจเกือบไม่พบปล้องสุกของ
 พยาธิ **Taenia solium** ในผู้ป่วยที่เป็นพยาธิตัวตัว (Taeniasis) ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าวิงเวียน
 คือไป เพื่อทราบข้อเท็จจริง

ความสูญเสียทางเศรษฐกิจ เนื่องจากโรคพยาธิเม็ดสาครของสุกรในปีหนึ่งเป็น
 มูลค่าไม่น้อย ถ้าจะคิดอัตราการเป็นโรคพยาธิเม็ดสาครของสุกรโดยใช้สถิติของโรงฆ่าสัตว์
 พระโขนงเป็นเกณฑ์คือ โดยเฉลี่ยแล้วประมาณ 2.57 เปอร์เซ็นต์ ในปีหนึ่งมีการฆ่าสุกร

เพื่อบริโภคตามสถิติของกระทรวงมหาดไทย เฉลี่ยปีละ 1 ล้าน 7 แสนตัว ฉะนั้นสุกรที่เป็น
พยาธิเม็ดสาคูก็จะมีประมาณปีละสี่หมื่นตัว ซึ่งคิดเป็นเงินสี่ล้านบาทเศษ เนื่องจากการ
เสื่อมราคามาก

การป้องกัน ต้องดำเนินงานติดต่อกันสม่ำเสมอและใช้เวลานานในการที่จะลด
อัตราการเป็นโรคของสุกร สำหรับหลักในการป้องกันก็คือพยายามทุกทางที่จะตัดวงจรของ
ชีพจรระหว่างคนและสุกรโดยวิธีการต่อไปนี้

1. ต้องเลี้ยงสุกรให้อยู่ในขอบเขตจำกัด โดยมีคอกกั้นป้องกันมิให้สุกรหนีไป
หาอาหารกินเอง ถ้าจะเลี้ยงโดยปล่อยอยู่ในแปลงหญ้าจะต้องมีรั้วขึ้น เพื่อป้องกันมิให้สุกร
หลุดออกไปและมีโอกาสจะกินอุจจาระของคนได้
2. แนะนำและส่งเสริมให้ประชาชนใช้ส้วมที่ถูกสุขลักษณะให้มากยิ่งขึ้น เพื่อ
ป้องกันมิให้สุกรมีโอกาสนินอุจจาระ นอกจากนี้ประชาชนต้องงดเว้นการถ่ายอุจจาระบน
พื้นดิน และไม่ใช้อุจจาระคนทำปุ๋ย
3. ประชาชนควรบริโภคอาหารที่ทำจากเนื้อสุกรก็ต่อเมื่อทำให้สุกจริง ๆ งดเว้น
การรับประทานอาหารประเภทดิบ ๆ สุก ๆ เช่น ลาบ ลู๋ แหนม เป็นต้น
4. ให้บริการกำจัดพยาธิตัวแก่ในคนที่เป็นพยาธิตัวดีด โดยให้ยาถ่ายพยาธิให้
กว้างขวาง
5. ควบคุมและเข้มงวด บริการการตรวจเนื้อ (meat inspection service) ให้อยู่
อยู่ในมาตรฐาน การตรวจเนื้อจะช่วยให้ประชาชนได้มีโอกาสรับประทานเนื้อสุกรที่เป็น
พยาธิเม็ดสาคู การต้มเนื้อสุกรที่เป็นพยาธิเม็ดสาคูให้สุกหรือการเก็บในห้องเย็นที่อุณหภูมิ
-10°ซ. นาน 4 วันหรือ -20°ซ. นานไม่น้อยกว่า 17 ชั่วโมง (Craig and Faust, 1970)
จะทำลายพยาธิเม็ดสาคู แต่การดำเนินงานเหล่านี้จะต้องอยู่ในความควบคุมของสัตวแพทย์
โดยใกล้ชิดว่าได้ดำเนินไปถูกต้องตามหลักวิชา จึงจะเป็นหลักประกันในการนำเนื้อสุกรที่
เป็นพยาธิเม็ดสาคูไปจำหน่ายได้ บริการตรวจเนื้อจึงนับว่าเป็นงานที่สำคัญมากในการช่วย
ป้องกันโรคพยาธิเม็ดสาคูของสุกร

โรคพยาธิเม็ดสาครุของสุกรเป็นปัญหาสำคัญทางเศรษฐกิจและการสาธารณสุข ถึง
 แม้ว่าโรคพยาธิเม็ดสาครุของสุกรจะมีแนวโน้มว่าลดลง แต่ก็ยังมีอัตราการเป็นโรคที่ยังสูงอยู่
 ปัญหาที่สำคัญที่สุดในการป้องกันโรคพยาธิเม็ดสาครุของสุกรนั้นคือ ความร่วมมือของประชาชน
 ในการปฏิบัติตามคำแนะนำและส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาการปลูกพืช
 เลี้ยงสัตว์แบบสมัยใหม่ และการพัฒนาอนามัยในชนบท ซึ่งดำเนินการอยู่ขณะนี้เป็น
 เปลี่ยนแปลงทัศนคติเก่า ๆ ที่เคยเชื่อสิ่งที่เคยปฏิบัติมาแล้วแต่เดิม จึงเป็นงานที่ต้องใช้เวลา
 นานจึงจะได้ผลตามเป้าหมาย การเสริมสร้างให้เยาวชนรับทัศนคติใหม่ ๆ ในด้านการ
 ประกอบอาชีพ การปฏิบัติงานในด้านสุขภาพอนามัยจะช่วยให้งานสำเร็จได้ผลดีในอนาคต
 สรุป

โรคพยาธิเม็ดสาครุของสุกรมีความสำคัญทางเศรษฐกิจและการสาธารณสุข จาก
 สถิติของโรงฆ่าสัตว์พระโขนง ระหว่าง พ.ศ. 2507—2510 ตรวจพบสุกรเป็นพยาธิเม็ดสาครุ
 โดยเฉลี่ย 2.57 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นอัตราการเป็นโรคทั่ว ๆ ไป ถึงแม้ว่าสถิติ
 จะแสดงให้เห็นว่ามีแนวโน้มลดลง ตั้งแต่ พ.ศ. 2507 ก็ตาม การสูญเสียทางเศรษฐกิจปีละ
 สิบล้านบาทเศษ นอกจากนั้นยังมีรายงานตรวจพบการเป็นโรคพยาธิเม็ดสาครุตามอวัยวะต่าง ๆ
 และที่สมองบ่อยมากจน การป้องกันหรือการจะลดอัตราการเป็นโรคพยาธิเม็ดสาครุของสุกรนั้น
 จะต้องดำเนินการตลอดไปในเรื่องการปรับปรุงการเลี้ยงสุกร การตรวจเนื้อและการสุกศึกษา
 ประชาชนในด้านสุขวิทยาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น.

ตารางที่ 1 สถิติสุกรเป็นโรคพยาธิเม็ดสาकुที่ตรวจพบที่โรงฆ่าสัตว์พระโขนง ของบริษัท สหสามัคคีค้าสัตว์ จำกัด ระหว่าง พ.ศ. 2507—2510

พ.ศ.	จำนวนสุกรที่ฆ่า	จำนวนสุกรที่เป็นพยาธิ เม็ดสาकु	เปอร์เซ็นต์การเป็นพยาธิ
2507	553,625	23,569	5.16
2508	621,850	14,678	2.36
2509	646,952	7,997	1.24
2510	554,855	8,382	1.51
รวม	2,377,282	54,126	2.57

หมายเหตุ.— แหล่งที่มาของสถิติ คัดแปลงจากรายงานของ ม.ล. ประพันธ์ สนิทวงศ์ ที่
เสนอในที่ประชุมการผลิตและโรคสุกรในภาคตะวันออกเฉียงใต้ จัดโดย F.A.O.
ทนครหลวง ฯ พ.ศ. 2511

2 แสดงผลการตรวจอุจจาระของผู้มารับการตรวจ ณ ตึกคนไข้ ของโรงพยาบาล
ศิริราชที่พบเป็นพยาธิตัวตืด (*Taenia* spp.) ระหว่าง พ.ศ. 2508—2512

ปี	จำนวนผู้มารับการตรวจ	จำนวนผู้ตรวจพบ เป็นพยาธิตัวตืด	เปอร์เซ็นต์การเป็นพยาธิ
2508	6,469	23	0.35
2509	7,493	20	0.26
2510	6,678	31	0.46
2511	6,130	27	0.44
2512	5,859	28	0.47
รวม	32,629	129	0.39

หมายเหตุ.— แหล่งที่มาของสถิติ คัดแปลงจากรายงานของ จำรัส จุลละบุษปะ และคณะ
สารศิริราช ปีที่ 23 ฉบับที่ 10 ตุลาคม 2514 หน้า 1433—1444.

SUMMARY

Porcine cysticercosis plays important role in economy & public health point of view. The disease has average incidence of 2.57% of pigs slaughtered in Bangkok abattoir during 1964-1967. This record may presume the general picture of porcine cysticercosis in Thailand. The record showed the trend of reduction since 1964. About ten million bahts were estimated as the economic losses annually. Many cases of subcutaneous and cerebral cysticercosis in human were also reported during the past decade. The extensive improvement in swine husbandry, meat inspection service and personal hygiene would reduce the incidence of the disease.

REFERENCES

1. Cadigan F.C., Jr. et al. (1967): J. Parasit .53, 744.
2. Craig and Faust (1970): Text Book of Clinical Parasitology, 8th Edition, Lea and Febiger, Philadelphia.
3. F.A.O./W.H.O./O.I.E. (1968) Animal Health Year Book.
4. Report on the FAO Meeting on Pig Production & Diseases in the Far East, Held in Bangkok, Thailand. 19-24 February 1968.
5. Verster, A. (1964): J.S. A fri. Vet. Med. Ass, 37, 37-45.
6. ททัย ขิตานนถ์ และ ศรีสมบูรณั อินทรวสุ (พ.ศ. 2505) : จดหมายเหตุทางแพทยั 45. 465-528.
7. ศรีวฒัณา ขิตขัาย (2509) : จดหมายเหตุทางแพทยั 49, 507-514.
8. ทวิพนัถ์ ตัณทจัารุณั และ ประยुทล ฐิติตะสุต (2509) : จดหมายเหตุทางแพทยั 49, 515-528.
9. ร้าพิงั ติสสะมาน, จิตต์ อนุกุล, ประกาย จิตรกร (2504) : สั้วทแพทยัสาร 12, 2, 20-24.